

HOOFDLIJNEN VAN HET DESKUNDIGENONDERZOEK IN STRAFZAKEN

B. DE SMET

1. Inleiding

Anders dan in burgerlijke zaken, kan de deskundige in strafzaken niet voortbouwen op een set wettelijke regels om zijn opdracht correct uit te voeren. In het Wetboek van Strafvordering (1808) wordt met geen woord gerept over het doel van het deskundigenonderzoek, de samenwerking tussen deskundigen en partijen en de bewijswaarde van het deskundigenverslag. Het enige aanknopingspunt is artikel 43 Sv., dat aan de procureur des Konings de bevoegdheid toekent om personen aan te stellen die “wegens hun kunde of beroep geacht worden om de aard en omstandigheden van de misdaad of het wanbedrijf te beoordelen”. Bij gebrek aan heldere wettelijke regels zou de deskundige de bepalingen over het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken kunnen toepassen (art. 962-991 Ger.W.), omdat de voorschriften van het Gerechtelijke Wetboek leemtes in de strafvordering kunnen opvullen (art. 2 Ger.W.).

De regels van het gerechtelijk privaatrecht vormen echter geen goed aanknopingspunt, omdat de deskundige in strafzaken niet vrij met de partijen kan samenwerken. Eigen aan het strafproces is de dominante rol van de rechter, die op eigen initiatief bewijsmateriaal verzamelt en niet gebonden is aan wat de partijen hem voorleggen. Een burgerlijk proces is daarentegen een rechtsstrijd tussen twee partijen, die zelf bewijsmateriaal aan de rechter moeten voorleggen, en dus actief aan het deskundigenonderzoek moeten kunnen deelnemen. Van een officiële voorfase is er in burgerlijke zaken geen sprake. Het proces start van zodra ‘de meest gerede partij’ een conflict aan de rechter wil voorleggen, al dan niet na een voorafgaande poging tot verzoeking met de tegenpartij. Reeds van bij de aanvang van een burgerlijk geding is tegenspraak mogelijk, omdat de tegenpartij en de inzet van het proces gekend zijn. In strafzaken liggen de kaarten anders. Om de verdachte te identificeren en de juiste tenlastelegging te bepalen moet de onderzoekende magistraat in het geheim bewijsmateriaal kunnen verzamelen. De deskundige moet dan optreden onder een strak rechterlijk toezicht en zich afschermen van de partijen, om te vermijden dat de verdachte het onderzoek zou kunnen afremmen. Er is daarom een apart systeem nodig voor het deskundigenonderzoek in strafzaken, waarin er geen ruimte is voor procesautonomie van de partijen en verplichte tegenspraak tijdens het deskundigenonderzoek.¹

Toch is de druk groot om het deskundigenonderzoek in strafzaken te enten op de burgerlijke rechtspleging. Opvallend is dat de strafrechter vaak een beroep doet op deskundigen die regelmatig optreden in een burgerlijk geschil, en inspraak van de partijen als normaal ervaren. De strafrechter kan daarom moeilijk

1. Zie R. DECLERCQ, “Raakvlakken gerechtelijk privaatrecht-strafprocesrecht”, *T.P.R.* 1980, 52-78.

de artikelen 962-991 Ger.W. terzijde schuiven, al was het maar omdat deskundigen vaak slechts een opdracht aanvaarden wanneer zij niet gebonden zijn aan de tariefschaal in strafzaken (MM. van 11 juni 1999) en, zoals in burgerlijke zaken, hun honorarium zelf kunnen bepalen. Het deskundigenonderzoek in strafzaken is echter omringd met talrijke nietigheden. Zo kan samenwerking tussen de deskundige en de partijen langs de rechter om leiden tot nietigheid van het deskundigenverslag wegens schending van het beroepsgeheim.² De deskundige moet daarom vertrouwd raken met de principes van het strafproces, die vooral steunen op rechtspraak, en afstand te nemen van de wettelijke regels die gelden in burgerlijke zaken.

2. De bevoegdheid om deskundigen aan te stellen

2.1. DE PROCUREUR DES KONINGS

De wetgever van 1808 ging ervan uit dat de onderzoeksrechter de beste garanties biedt voor een vlotte en eerlijke opsporing van bewijsgegevens. Enkel in geval van betrapting op heterdaad kon de procureur des Konings een eigen onderzoek verrichten, omdat er in dit geval weinig discussie over de schuld bestaat.³ Uit artikel 43 en 44 Sv. volgt dat de procureur des Konings enkel een 'volwaardige' deskundige kan aanstellen wanneer het misdrijf op heterdaad wordt ontdekt en hij zich onmiddellijk ter plaatse begeeft. In dit geval moet de deskundige de eed vermeld in artikel 44 Sv. afleggen, anders is zijn verslag nietig. Ook politieambtenaren met de titel 'hulpofficier van de procureur des Konings' kunnen bij betrapting op heterdaad of in één van de gevallen van artikel 46 Sv. een beroep doen op deskundigen. De procureur mag de deskundige mondeling vorderen, als de aanstelling en de opdracht van de deskundige nadien in een proces-verbaal wordt bevestigd.⁴

Opsporing buiten de ontdekking op heterdaad is echter geen prerogatief meer van de onderzoeksrechter. Aan de procureur des Konings komt het toe om ambtshalve te speuren naar bewijsgegevens en een eigen *opsporingsonderzoek* te voeren, zolang geen dwangmaatregelen worden toegepast (artikel 22 en 28bis Sv.). Steeds kan hij een beroep doen op een *technisch raadsman* om meer duidelijkheid te krijgen over constitutieve bestanddelen van het misdrijf (b.v. slagen met of zonder arbeidsongeschiktheid) of over de persoonlijkheid van de verdachte. De technisch raadsman moet de eed van artikel 44 Sv. niet afleggen en staat daardoor niet op gelijke hoogte met een deskundige, die in geval van foute of onvolledige informatie een vervolging wegens meinede riskeert. Toch is het verslag van de technisch raadsman geldig als bewijs, en kan de vonnisrechter op grond van zijn innerlijke overtuiging zelfs meer geloofwaardigheid toekennen

2. P. LAMBERT, *Le secret professionnel*, Brussel, Nemesi, 1985, 58-59.

3. M. DE HOON, *Grondbeginselen van de Belgische strafvordering*, Aalst, De Seyn, 1896, 120.

4. F. HUTSEBAUT, "Het deskundigenonderzoek in strafzaken", in X. (ed.), *Strafrecht voor rechtspractici*, Leuven, Acco, 1986, 118.

aan dit verslag dan aan de bevindingen van een deskundige die de eed heeft afgelegd.⁵

Vanuit tactisch oogpunt is het voor de procureur des Konings echter interessanter een 'echte' deskundige te laten aanstellen door de onderzoeksrechter, omdat deze specialist meer als een objectieve raadgever wordt ervaren dan een technisch raadsman. Hij kan een gerechtelijk onderzoek instellen, en daarbij de onderzoeksrechter vorderen een deskundige met een specifieke opdracht te belasten (art. 47 Sv.), of een deskundigenonderzoek vorderen in het kader van een *mini-instructie* (art. 28septies Sv.). In dit laatste geval behoudt de procureur des Konings de leiding over de opsporing (tenzij de onderzoeksrechter de zaak aan zich trekt), en kan hij na het verslag van de deskundige de zaak nog steeds seponeren of buitengerechtelijk afhandelen (transactie of strafbemiddeling). Tijdens het opsporingsonderzoek hebben de partijen niet het recht een deskundigenonderzoek te vorderen of kennis te nemen van het deskundigenverslag.⁶ Wordt deze voorfase afgesloten met een rechtstreekse dagvaarding, dan kan de procureur nog steeds technische raadslieden aanstellen, zonder daarover met de partijen te overleggen.⁷

2.2. DE ONDERZOEKSRECHTER

De onderzoeksrechter verwerft de leiding over de opsporing van zodra het openbaar ministerie daartoe een schriftelijke vordering neemt (art. 47 Sv.), of het slachtoffer een klacht met burgerlijke partijstelling indient (art. 63 Sv.). Zijn taak bestaat erin alle nuttige handelingen te stellen om de waarheid te ontdekken, met inbegrip van dwangmiddelen, voorzover de grondrechten van de verdachte niet in het gedrang komen (art. 56 Sv.). Als sleutelfiguur in onze inquisitoire rechtspleging oordeelt de onderzoeksrechter vrij over de noodzaak van het deskundigenonderzoek. Hij kan *ambtshalve* een deskundige aanstellen, zonder vooraf met de partijen te overleggen, en beslist tevens over wie als deskundige in aanmerking komt.⁸

Het initiatief tot een deskundigenonderzoek kan ook uitgaan van de partijen. Vooreerst kan de procureur des Konings in elke stand van het gerechtelijk onderzoek een deskundigenonderzoek vorderen (art. 61 Sv.). Weigert de onderzoeksrechter een deskundige aan te stellen, dan kan de procureur binnen de 15 dagen hoger beroep aantekenen bij de kamer van inbeschuldigingstelling, die dan deskundigenonderzoek kan bevelen of de zaak aan zich kan trekken.⁹ Sinds de Wet Franchimont kunnen ook de in verdenking gestelde en de burgerlijke partij een 'met redenen omkleed verzoekschrift' indienen om een deskundigenonderzoek te bekomen. Wanneer de onderzoeksrechter het verzoek afwijst, of niet reageert binnen de maand (of 8 dagen in geval van voorlopige hechtenis), kan

5. R. DECLERCQ, *Beginnelsen van strafvordering*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 148.

6. P. LURQUIN, *Traité de l'expertise*, Brussel, Bruylant, 1987, II, 37; P. TRAEST en P. VAN CAENEGHEM, "De tegensprekelijkheid van het deskundigenonderzoek in strafzaken: een status questionis ten behoeve van de praktijk", *T.Strafr.* 2000, 46.

7. Cass. 19 december 1966, *Pas.* 1967, I, 500; Antwerpen, 4 januari 1991, *R.W.* 1991-92, 1092.

8. P. LURQUIN, *o.c.*, 18; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 1999, 791.

9. R. DECLERCQ, *Onderzoeksgerechten*, APR 1993, 170.

de betrokken partij de kamer van inbeschuldigingstelling inschakelen om een definitief standpunt uit te lokken (art. 61*quinquies* Sv.). Op het einde van het gerechtelijk onderzoek, na de eindvordering van het openbaar ministerie, krijgen de in verdenking gestelde en de burgerlijke partij steeds de kans om een (bijkomend) deskundigenonderzoek te vorderen (art. 127 Sv.).

Voor sommige deskundigenonderzoeken kan alleen de onderzoeksrechter tussenkomen, al dan niet op initiatief van de partijen. Het gaat om het onderzoek aan het lichaam als de betrokkene minderjarig is of zijn toestemming weigert (art. 90*bis* Sv.), de gedwongen afname van DNA-materiaal (art. 90*undecies* Sv.) en de inobservatiestelling, een maatregel waarover de raadkamer beslist (art. 1 Wet 1 juli 1964 tot bescherming van de maatschappij). Een deskundigenonderzoek bevolen door de onderzoeksrechter gaat niet steeds gepaard met een gerechtelijk onderzoek, dat door de raadkamer moet worden afgesloten. Het openbaar ministerie kan de onderzoeksrechter ook vorderen een deskundige aan te stellen zonder het onderzoek verder te zetten (art. 28*septies* Sv.) Wanneer de onderzoeksrechter instemt met deze specifieke vordering (*mini-instructie*), kan het parket de zaak verder uitdiepen, en nadien vrij oordelen over de noodzaak van vervolging. Beslist de onderzoeksrechter de zaak aan zich te trekken, dan kan het parket geen onderzoeksdaden meer stellen, en is een sepot niet meer mogelijk.¹⁰

2.3. DE RAADKAMER

De onderzoeksrechter kan geen deskundige meer aanstellen wanneer de raadkamer, na eindvordering van het openbaar ministerie, beslist over de verwijzing van de zaak naar het vonnisgerecht (*regeling der rechtspleging*). De enige opdracht van de raadkamer bestaat erin na te gaan of het gerechtelijk onderzoek voldoende bezwaren heeft opgeleverd, en of de bewijsgegevens op regelmatige wijze zijn verkregen.¹¹ Niettemin kan zij *onrechtstreeks* een deskundige aanstellen, door de regeling der rechtspleging op te schorten. In geval het gerechtelijk onderzoek leemtes vertoont, kan de raadkamer de zaak ‘niet in staat’ verklaren, waarna het openbaar ministerie een deskundigenonderzoek kan vorderen.¹²

Tegen beschikkingen over de volledigheid van het onderzoek kunnen het openbaar ministerie en de burgerlijke partij steeds hoger beroep aantekenen (art. 135 § 1 Sv.). De verdachte kan enkel hoger beroep aantekenen tegen de verwijzingsbeschikking (dus als de raadkamer de zaak wel ‘in staat’ acht), en dit slechts in 4 gevallen:

1° als proceshandelingen die betrekking hebben op de ‘bewijsverkrijging’ onregelmatig zijn;

2° als de verwijzingsbeschikking door nietigheid is aangetast;

3° als de procureur of de onderzoeksrechter onbevoegd zijn of;

4° als er geen rekening werd gehouden met gronden van verval of onontvankelijkheid van de strafvordering (art. 135 § 2 Sv.).

10. B. DE SMET, “De omkadering van het gerechtelijk onderzoek na de Wet Franchimont”, in X. (ed.), *Het vernieuwde strafprocesrecht*, Antwerpen, Maklu, 1998, 70-71; C. VAN DEN WYNGAERT, o.c., 755.

11. R. DECLERCQ, *Beginselen van strafvordering*, 217.

12. C. VAN CAMP, *De onderzoeksrechter*, Antwerpen, 1959, 57; C. VAN DEN WYNGAERT, o.c., 833.

De raadkamer kan echter optreden als vonnisgerecht wanneer de verdachte wegens een ernstige geestesstoornis in aanmerking komt voor internering (art. 7 Wet Bescherming Maatschappij van 1 juli 1964), of wanneer de verdachte bij de afsluiting van het gerechtelijk onderzoek instemt met de opschorting van de veroordeling (art. 3 Probatie-Wet 29 juli 1964). In deze gevallen mag de raadkamer ambtshalve een deskundige aanstellen om beter over de grond van de zaak of over de straftoemeting te kunnen oordelen.¹³

2.4. DE KAMER VAN INBESCHULDIGINGSTELLING (K.I.)

Anders dan de raadkamer, treedt de K.I. niet enkel op aan het einde van het gerechtelijk onderzoek om te oordelen over de verwijzing van de zaak of over de zuivering van nietigheden. Zij kan in elk stadium van het gerechtelijk onderzoek toezicht houden op de kwaliteit en volledigheid van het bewijsmateriaal, ambtshalve of op initiatief van het openbaar ministerie (art. 136 en 136*bis* Sv.). Tevens kan de K.I. ingrijpen in het gerechtelijk onderzoek telkens als de invordering van de onderzoeksrechter om inzage in het dossier toe te kennen (art. 61*ter* Sv.), een beslag op te heffen (art. 61*quater* Sv.) of bijkomende onderzoeksdaaden te stellen (art. 61*quinquies* Sv.). De K.I. heeft een ruime bevoegdheid om het gerechtelijk onderzoek bij te sturen: zij kan aan de onderzoeksrechter het bevel geven een specifieke onderzoeksdaad te stellen, zoals de aanstelling van een deskundige (art. 228 Sv.), en zij kan zelfs de zaak aan zich trekken (art. 235 Sv.). In geval van evocatie kan de K.I. zelf een deskundige aanstellen, zonder overleg met de onderzoeksrechter.

Tegen arresten van de K.I. kan in principe geen onmiddellijk cassatieberoep worden aangetekend, tenzij daardoor aan de strafvordering een einde komt of het gaat om arresten inzake bevoegdheid of nietigheid van proceshandelingen (art. 416 Sv.). Arresten waarbij de K.I. uitspraak doet over de noodzaak van een deskundigenonderzoek kunnen pas voor het Hof van Cassatie worden aangevochten op het einde van de procedure, wanneer definitief over de grond van de zaak is geoordeeld.¹⁴

2.5. DE VONNISGERECHTEN

Algemeen wordt aanvaard dat de politierechtbank en de correctionele rechtbank ambtshalve of op initiatief van een partij een deskundige mogen aanstellen om beter te kunnen oordelen over technische aspecten van de strafvordering of van de burgerlijke vordering.¹⁵ De rechter kan de opdracht toevertrouwen aan een deskundige die tijdens het vooronderzoek optrad, of een nieuwe deskundige aanduiden. Is een deskundigenonderzoek nodig, dan moet de rechter evenwel rekening houden met het openbaar en contradictoir karakter van het onderzoek ter terechtzitting. Hij is verplicht de partijen vooraf te horen over de noodzaak

13. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 122.

14. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 129.

15. A. MONS DELLE ROCHE, *L'expertise judiciaire*, Brussel, 1967, 25; F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 123; C. VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 888.

van het deskundigenonderzoek, en moet bij gemotiveerde beschikking antwoorden op schriftelijke opmerkingen over de aanstelling van een deskundige.¹⁶

Kenmerkend voor de strafrechtspleging is dat de rechter vrij oordeelt over de noodzaak van een deskundigenonderzoek, zelfs als alle partijen aansturen op deze onderzoeksdaad.¹⁷ Zo kan hij een deskundigenonderzoek weigeren omdat het dossier reeds voldoende informatie bevat, omdat de vordering van de verzekerende partij dilatoir is, of omdat hij kan vertrouwen op een deskundigenverslag dat werd opgemaakt in een andere strafzaak, als dit verslag vatbaar is voor tegenspraak.¹⁸ De beslissing van het vonnisgerecht een deskundigenonderzoek te organiseren of te weigeren is een 'beslissing alvorens recht te doen', waartegen onmiddellijk hoger beroep kan worden aangetekend. Wordt enkel hoger beroep aangetekend tegen het tussenvonnis, dan kan het hof van beroep zich niet uitspreken over de grond van de zaak.¹⁹ Enkel als de correctionele rechtbank geen rekening hield met een essentieel procesvoorschrift, gekoppeld aan de nietigheidssanctie, kan het hof van beroep de zaak aan zich trekken (art. 215 Sv.).

Tegen arresten over de aanstelling van een deskundige kan geen onmiddellijk cassatieberoep worden aangetekend (art. 416 § 1 Sv.). Problemen rond de noodzaak van een deskundigenonderzoek of de bekwaamheid van de deskundige kunnen bijgevolg pas ter sprake komen voor het Hof van Cassatie op het einde van de procedure, nadat het hof van beroep zich over de grond van de zaak heeft uitgesproken.²⁰ Bij de beoordeling over de schuldvraag en de straftoemeting zijn dezelfde regels van toepassing als in eerste aanleg: het hof van beroep kan ambtshalve een deskundige aanstellen, en beoordeelt vrij het nut van een deskundigenonderzoek.²¹

Voor het *Hof van Assisen* gelden bijzondere regels. Zolang de jury nog niet is samengesteld kan de Voorzitter van het Hof een deskundigenonderzoek bevelen, zonder vooraf de partijen te horen.²² Van zodra de juryleden de eed hebben afgelegd, kan de voorzitter nog ambtshalve deskundigen aanstellen, als hij aan de partijen vooraf de kans geeft daarover opmerkingen te maken. Deskundigen die krachtens de 'discretionaire macht' van de Voorzitter worden aangesteld, moeten op straffe van nietigheid de eed afleggen, en moeten op de terechtzitting hun visie toelichten (art. 269 Sv., zoals gewijzigd door art. 3 Wet 30 juni 2000, *B.S.* 17 maart 2001).

Over de vorm van de aanstelling als deskundige bestaan geen wettelijke voorschriften. Opdat de partijen de betrouwbaarheid van de deskundige kunnen aanvechten, en kunnen nagaan of de deskundige zijn opdracht correct heeft uitgevoerd, moet de aanstelling in een aparte beschikking of in een proces-verbaal worden opgenomen. In spoedeisende gevallen kan de procureur des Konings of de onderzoeksrechter een deskundige mondeling aanstellen, op voorwaarde dat

16. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 124; H. BOSLY en D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, 1999, 730.

17. Cass. 22 februari 1996, *A.C.* 1996, 201.

18. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 124.

19. R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, 857.

20. R. DECLERCQ, *o.c.*, 958.

21. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 125.

22. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 126.

de opdracht nadien wordt omschreven in het proces-verbaal van plaatsbezoek of in een ander stuk.²³ De aanstelling van een deskundige is een 'daad van onderzoek', die volgens artikel 22 V.T.Sv. de verjaring van de strafvordering stuit. Voorwaarde voor het stuitend effect is dat de deskundige in de oorspronkelijke verjaringstermijn wordt aangesteld en handelt in opdracht van een magistraat.²⁴ Irrelevant voor de stuiting is de eedaflegging. Ook de beslissing van het parket om een technisch raadsman aan te stellen heeft een stuitende werking.²⁵

3. De opdracht en keuze van de deskundige

3.1. DE SELECTIE VAN DESKUNDIGEN

De regel is dat de onderzoekende magistraat vrij bepaalt welke specialist in aanmerking komt als deskundige in strafzaken.²⁶ Anders dan in Frankrijk, is de keuze niet beperkt tot deskundigen die voorkomen op een officiële lijst en aan bepaalde criteria voldoen. Een deskundige moet dus geen diploma's kunnen voorleggen of over bijzondere vaardigheden beschikken om voor het gerecht op te treden: het volstaat dat de onderzoekende magistraat hem deskundige acht. Doorgaans wordt echter gebruik gemaakt van een 'officieuze' lijst van deskundigen, opgesteld door het parket. Slechts in enkele gevallen kan de magistraat kiezen uit een selecte groep van deskundigen. Zo moet hij een opdracht met medische vaststellingen uitbesteden aan een geneesheer (art. 2 K.B. nr. 78 van 10 november 1967), en moet een boekhoudkundig deskundigenonderzoek worden toevertrouwd aan een accountant of bedrijfsrevisor.²⁷

Deskundigen zijn in principe verplicht de opdracht te aanvaarden, zo niet risberen zij een geldboete van 50 tot 500 euro (art. 10 Wet 1 juli 1849, *B.S.* 21 juli 1849). Men aanvaardt echter dat de deskundige slechts in spoedeisende gevallen de opdracht moet uitvoeren, omdat hij anders moeilijk 'naar eer en geweten' (art. 44 Sv.) kan handelen.²⁸ Is de opdracht dringend, dan mag de deskundige slechts weigeren wanneer er sprake is van overmacht, of manifest niet over de nodige vakkennis beschikt om een degelijk verslag uit te brengen.²⁹

Een omstreden vraag is of de partijen in strafzaken een deskundige kunnen wraken om redenen opgesomd in de artikelen 828 en 966 Ger.W. De heersende opvatting lijkt te zijn dat wraking onmogelijk is, omdat de deskundige in strafzaken de vertrouwensman is van de rechter, en verslag uitbrengt zonder met de partijen te overleggen.³⁰ De rechter is de centrale figuur in het strafproces, en

23. P. LURQUIN, *o.c.*, II, 9.

24. C. VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 600; H. BOSLY en D. VANDERMEERSCH, *o.c.*, 154.

25. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 133.

26. Cass. 22 februari 1996, *A.C.* 1996, 201.

27. Antwerpen, 31 januari 1992, *R.W.* 1991-92, 1395 noot L. HUYBRECHTS.

28. J. HOFFLER, *Traité de l'instruction préparatoire en matière pénale*, Kortrijk, 1956, 248; H. BEKAERT, *La manifestation de la vérité dans le procès pénal*, Brussel, 1972, 164.

29. Cass. 7 april 1952, *Pas.* 1952, I, 585.

30. H. RISER, *L'expertise neuro-psychiatrique devant les juridictions criminelles*, Parijs, 1956; 87; R. DECLERCQ, "Raakvlakken gerechtelijk privaatrecht-strafprocesrecht", *T.P.R.* 1980, 52-78; F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 132.

beslist als enige of de deskundige voldoende onpartijdig is.³¹ Deze stelling is betwistbaar omdat de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek ook gelden in strafzaken, behalve als deze transplantatie van regels afbreuk zou doen aan fundamentele beginselen van het strafproces (art. 2 Ger.W.). Ook in strafzaken is het van belang dat deskundigen op een objectieve manier verslag uitbrengen over hun onderzoek, en tijdig kunnen worden vervangen wanneer daarover twijfel bestaat. Het Arbitragehof oordeelde dat deskundigenonderzoeken bevolen tijdens het onderzoek ter terechtzitting moeten worden afgestemd op de voorschriften in burgerlijke zaken (art. 962-991 Ger.W.), voorzover de centrale positie van de strafrechter intact blijft.³² Het is dan logisch dat de partijen in de eindfase van het strafproces de deskundige moeten kunnen wraken. Voorwaarde is wel dat de rechter beslist over de aanstelling van de deskundige, en de wraking uitsluitend steunt op een reden vermeld in artikel 828 Ger.W. De partijen mogen de wrakingprocedure niet aangrijpen om in onderling overleg een deskundige te vervangen die het vertrouwen geniet van de rechter, en wiens onpartijdigheid niet ter discussie staat.³³

Tijdens de voorbereidende fase van het strafproces is een wrakingprocedure moeilijk te verdedigen, omdat de procureur des Konings en de onderzoeksrechter in het geheim bewijsmateriaal verzamelen (art. 28*quinquies* en 57 Sv.). Wanneer de verdachte vooraf wordt gevraagd naar eventuele bezwaren over de keuze van de deskundige, bestaat het gevaar dat bewijsmateriaal verloren gaat, en op de terechtzitting procedure-incidenten ontstaan over de vraag of iemand op dat moment reeds 'verdachte' was. In een vroeg stadium van het onderzoek kon geen verdachte worden geïdentificeerd, zodat een wrakingprocedure geen zin heeft. Terecht oordeelde het Arbitragehof dat de regels over het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken geen uitwerking hebben tijdens het vooronderzoek.³⁴ Als er op de terechtzitting twijfels ontstaan over de onpartijdigheid van de deskundige, kunnen de partijen nog steeds vragen het deskundigenverslag uit de debatten te weren wegens een gebrek aan kwaliteit.

3.2. INHOUD VAN DE OPDRACHT

Krachtens artikel 963 Ger.W. moet de rechter nauwkeurig het voorwerp van het deskundigenonderzoek omschrijven en aan de deskundige een termijn opleggen om zijn verslag in te dienen. Men mag aannemen dat deze bepaling ingevolge artikel 2 Ger.W. een algemene draagwijdte heeft, omdat ook in strafzaken het voor de kwaliteit van het deskundigenonderzoek van belang is dat de deskundige precies weet wat hij moet onderzoeken, en zonder vertraging te werk gaat. Eigen aan de strafrechtspleging is dat de onderzoekende magistraat vrij beslist over de aard van de opdracht en over het aantal deskundigen dat die opdracht

31. Antwerpen, 29 juni 1990, *R.W.* 1990-91, 477.

32. Arbitragehof 30 april 1997, *R.W.* 1997-98, 713.

33. L. HUYBRECHTS, "Enkele bedenkingen over de accountant als gerechtelijke deskundige in strafzaken", *T.desk.* 1995, n° 140, 22; P. LURQUIN, *Traité de l'expertise*, II, 79; H. BOSLY en D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, 413.

34. Arbitragehof 24 juni 1998, *B.S.* 25 september 1998.

moet uitvoeren.³⁵ De partijen kunnen weliswaar een deskundigenonderzoek uitlokken, en zelfs in onderling overleg een deskundige met een afgebakende opdracht naar voor schuiven, maar de rechter heeft steeds het laatste woord. De beoordelingsvrijheid van de rechter mag niet te ruim worden opgevat. Uitgangspunt is dat het deskundigenonderzoek niet mag dienen om bevoegdheid in het strafproces te herschikken of om bewijsregels te omzeilen:

- Deskundigen mogen niet worden ingeschakeld om handelingen te stellen die strijdig zijn met de menselijke waardigheid of met de rechten van de verdediging.³⁶ Zo mag de deskundige geen dwang gebruiken om een bloedstaal of DNA-materiaal van de verdachte te bekomen.³⁷ Gaat het om een psychiatrisch deskundigenonderzoek, dan mag de deskundige geen belastende verklaringen van de verdachte ontlokken door listen, bedreigingen of sterk suggestieve vragen.³⁸
- De onderzoekende magistraat kan slechts een beroep doen op deskundigen voorzover hij de leiding over de opsporing behoudt, en de deskundige hem op louter technisch vlak bijstaat (beginsel van specialiteit). De deskundige is immers geen officier van gerechtelijke politie, maar een raadsman op technisch vlak. Deskundigen mogen daarom niet worden ingeschakeld om informatie te verzamelen die de rechter zelf zou kunnen bekomen, door onderzoeksdaaden te stellen of door bewijsstukken nauwgezet te analyseren.³⁹ Zo mag de onderzoeksrechter geen psychiater aanstellen om de verdachte te ondervragen over de feiten; en om de geloofwaardigheid van zijn verklaringen na te gaan.
- De onderzoekende magistraat mag geen deskundige aanstellen om een juridisch probleem op te lossen, zo niet is er een ongeoorloofde delegatie van rechterlijke functies (beginsel van techniciteit). Zo mag de rechter geen verkeersdeskundige inschakelen om 'de aansprakelijkheid van een ongeval te bepalen' of om na te gaan 'welke verkeersovertredingen werden begaan'.⁴⁰

3.3. DE UITVOERING VAN DE OPDRACHT

A. Onafhankelijkheid

De deskundige is geen ondergeschikte van de rechter, maar een neutrale vakman of wetenschapper, die 'naar eer en geweten' verslag uitbrengt over een technisch probleem. Hij is niet gebonden door adviezen van de rechter over de methodes, en mag zijn onderzoek niet 'bijsturen' om zijn opdrachtgever tevreden te stellen. Inmenging van de rechter in het onderzoek van de deskundige is dan ook ontoelaatbaar, net als uitspraken van de deskundige over de schuldvraag of over juridische begrippen.

35. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 101.

36. Zie B. DE SMET, "Deskundigenonderzoek in strafzaken", *APR* 2001, 215-219.

37. P. LURQUIN, *o.c.*, 81; R. VERSTRAETEN, *Handboek Strafvordering*, Antwerpen, 1999, 363.

38. P. FREBUTTE, *Le médecin et l'expertise*, Nijvel, 1991, 44.

39. J. HOEFFLER, *o.c.*, 244; J. DE CODT, "Les nullités de l'instruction préparatoire et le droit de la preuve. Tendances récentes", *R.D.P.* 2000, 31; B. DE SMET, *o.c.*, nr.221.

40. Cass. 14 september 1992, *A.C.* 1992-93, 1099.

B. Onpartijdigheid

Om een degelijk standpunt in te nemen moet de deskundige alle nuttige gegevens verzamelen, à charge en à décharge, en deze gegevens op een neutrale manier interpreteren. Wanneer hij aan een partij inlichtingen vraagt, moeten ook andere partijen de kans krijgen om het deskundigenonderzoek te beïnvloeden. Stukken die hem worden aangeboden door een partij moeten alleszins worden opgenomen in de inventaris, zo niet is het deskundigenonderzoek aangetast door nietigheid, en kan de rechter zelfs het hele proces nietig verklaren als het deskundigenverslag doorslaggevend is voor het bewijs.⁴¹

C. Specialiteitbeginsel

De deskundige moet zijn rol beperken tot technisch raadsman van de rechter, en mag zich niet mengen in het onderzoek of actief speuren naar bewijsmateriaal. Deze eis van 'terughoudendheid' is moeilijk omdat de deskundige pas een degelijk en bruikbaar advies kan formuleren als hij weet waarover de strafzaak gaat. Als regel geldt dat de deskundige het hele strafdossier mag inkijken, en zelf informatie mag verzamelen zonder voorafgaande toestemming van de rechter. Voorwaarde is wel dat de onderzoeksdaad passen in de opdracht van de deskundige, en de deskundige geen taken van de politie of de onderzoeksrechter overneemt, zoals het verhoor van de verdachte of de inbeslagname van producten.⁴² Tevens mag de deskundige slechts deelnemen aan verhoren of huiszoeken als de onderzoekende magistraat vooraf toestemming geeft en hij zijn rol beperkt tot het geven van aanwijzingen over technische aspecten.⁴³

D. Verbod van delegatie

Deskundigen zijn aangesteld omdat de rechter hem het best geschikt acht om een technische opdracht uit te voeren. Zij mogen dit vertrouwen niet schenden door hun opdracht geheel of gedeeltelijk uit te besteden aan een andere deskundige. Neemt een andere specialist in hetzelfde vakgebied de taak van de deskundige over zonder toelating van de rechter, dan is het deskundigenonderzoek nietig.⁴⁴ Wanneer de deskundige onvoldoende gespecialiseerd is om alle aspecten van zijn opdracht te behandelen, mag hij wel een beroep doen op andere deskundigen, zonder voorafgaande toelating. In dit geval moet de deskundige erop toezien dat de bijkomende deskundige tijdig een degelijk advies formuleert, en moet hij de juiste opdracht van de bijkomende deskundige in zijn verslag vermelden.⁴⁵ Verder moet de deskundige kritisch blijven over de hulp van derden. Als blijkt dat hij het verslag van de bijkomende deskundige klakkeloos

41. Corr. Gent 7 maart 1990, *T.G.R.* 1990, 73.

42. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 142; P. LURQUIN, *Traité de l'expertise*, 45; F. GANTY, *Traité de procédure pénale policière*, Kortrijk, 1991, 301.

43. Cass. 5 april 1996, *R.D.P.* 1996, 634; Antwerpen 16 oktober 1997, *R.W.* 1999-2000, 98.

44. P. LURQUIN, *o.c.*, 48; F. GANTY, *o.c.*, 301; B. DE SMET, *o.c.*, nr. 241-248.

45. J. SIMON, *Strafvordering*, Brussel, 1949, 338; R. VERSTRAETEN, *Handboek Strafvordering*, 365.

overneemt, zonder aan te geven waarom dit stuk relevant is, mag de rechter het gehele deskundigenverslag uit de debatten weren.⁴⁶

E. Stiptheid

De deskundige moet zijn opdracht uitvoeren binnen de termijn opgelegd door de onderzoekende magistraat. Wordt het verslag wegens een gebrek aan inzet te laat ingediend, dan moet de onderzoekende magistraat het ereloon verminderen (art. 2 K.B. 28 december 1950). Bij ernstige tekortkomingen kan de onderzoekende magistraat de opdracht aan een andere deskundige toevertrouwen, en aan de procureur des Konings voorstellen de deskundige te schrappen van de officiële lijst van gerechtsdeskundigen.⁴⁷

F. Discretie

De deskundige is als 'medewerker van het gerecht' gebonden door het beroepsgeheim (art. 57 § 1 Sv.). Hij mag de resultaten van zijn onderzoek niet aan de partijen of aan derden (b.v. journalisten) bekendmaken, anders riskeert hij de strafsancties opgenomen in artikel 458 Sw.⁴⁸ Vanzelfsprekend geldt deze geheimhouding tegenover de partijen niet wanneer de onderzoekende magistraat een deskundigenonderzoek op tegenspraak beveelt, of de deskundige op de terechtzitting verslag uitbrengt over zijn werkzaamheden. Tegenover de opdrachtgevende magistraat is de deskundige tot volledige openheid verplicht. De deskundige moet hem alle gegevens melden die hij in het kader van zijn opdracht ontdekt, ook al houden deze geen verband met de oorspronkelijke tenlastelegging.⁴⁹

Een delicaat probleem is de samenwerking tussen de deskundige en personen die over een beroepsgeheim beschikken, zoals de arts of advocaat van de verdachte. Krachtens artikel 458 Sw. mag iemand die gebonden is door het beroepsgeheim slechts vertrouwelijke gegevens aan het gerecht prijsgeven wanneer hij door een rechter wordt opgeroepen en onder ede een verklaring aflegt. Een deskundige kan geen getuigenis in rechte ontvangen, en mag daarom geen gegevens gebruiken die hem worden aangeboden door een drager van het beroepsgeheim.⁵⁰ Zo mag een geneesheer-deskundige geen rekening houden met het medisch dossier dat hem door de arts van de beklaagde of het slachtoffer spontaan wordt aangeboden, tenzij de betrokken partij daarmee instemt.⁵¹ Wanneer dit medisch verslag op een regelmatige wijze in beslag werd genomen door de procureur des Konings of de onderzoeksrechter is er geen probleem, omdat de deskundige alle stukken van het strafdossier mag inzien. Heeft de deskundige vertrouwelijke gegevens aan de partijen bekend gemaakt, of gegevens gebruikt afkomstig van een drager van het beroepsgeheim, dan is het deskundigenverslag

46. Corr. Hoei 18 januari 1991, *Verkeersrecht* 1992, 29 noot J. SCHRIJVERS.

47. H. BEKAERT, *o.c.*, 172.

48. P. LAMBERT, *Le secret professionnel*, Brussel, 1985, 58-59; F. HUTSEBAUT, *o.c.* 142.

49. P. LURQUIN, *o.c.*, 104.

50. P. LAMBERT, *o.c.*, 248; F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 143.

51. P. LURQUIN, *L'expertise médicale*, Brussel, 1989, 88; P. FREBUTTE, *Le médecin et l'expertise*, Nijvel, 1991, 122.

nietig.⁵² De onderzoeksrechter kan daarom de behandelende arts van de verdachte niet als deskundige aanstellen, tenzij het gaat om louter technische handelingen, zoals het afnemen van bloed.⁵³

4. Eedaflegging van deskundigen

De eed is een substantiële vormvereiste, waardoor een specialist in een bepaald vakgebied de status verwerft van 'officiële' raadgever van de rechter op technisch vlak. Noch de rechter, noch de partijen in het strafproces kunnen de deskundige vrijstellen van de verplichting de eed af te leggen.⁵⁴ De eedaflegging is verplicht voor volgende deskundigen:

1° specialisten aangesteld door de procureur des Konings bij betrappping op heterdaad;

2° deskundigen aangesteld door de onderzoeksrechter of kamer van inbeschludingstelling; en

3° deskundigen aangesteld door de vonnisrechter, zelfs al is het deskundigen-onderzoek vooral gericht op de afhandeling van burgerlijke belangen.⁵⁵ Wanneer de deskundige is aangesteld tijdens het vooronderzoek, en op de terechtzitting verslag uitbrengt over zijn bevindingen, moet de eed van getuige worden afgelegd. Deskundigen opgeroepen op de terechtzitting moeten slechts de dubbele eed afleggen (van getuige en deskundige) wanneer zij behalve een mondelinge toelichting bij het verslag ook een bijkomende opdracht krijgen toegewezen, of nieuwe gegevens aanbrengen.⁵⁶ Deskundigen die buiten de ontdekking op heterdaad een opdracht aanvaarden van het openbaar ministerie zijn niet verplicht de eed van artikel 44 Sv. af te leggen.⁵⁷ Niets belet de technisch raadsman van het parket evenwel de eed af te leggen. Deze formaliteit heeft geen invloed op de bewijswaarde van zijn verslag.

Wanneer de zaak in het Nederlands wordt behandeld, moet de deskundige volgende formule gebruiken: "ik zweer dat ik mijn taak naar eer en geweten, nauwgezet en eerlijk zal vervullen" (art. 44 Sv.). Een ander geformuleerde eed is ook geldig, mits de bewoordingen en inhoud gelijkaardig zijn.⁵⁸ Krachtens artikel 44 Sv. heeft de deskundige de keuze tussen 3 vormen van eedaflegging:

1° mondelinge eedaflegging, bevestigd door de onderzoekende magistraat in een proces-verbaal;

2° opname van de eedformule in het verslag; of

3° eedaflegging in een afzonderlijk gedagtekend en ondertekend geschrift. De deskundige kan de eed ook na de uitvoering van zijn opdracht afleggen, uiterlijk tot de sluiting der debatten.⁵⁹

52. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 143; P. LURQUIN, *Traité de l'expertise*, 1987, 103.

53. P. LURQUIN, *o.c.*, 109.

54. J. CERKEL, "L'expertise pénale et la prestation du serment", *J.T.* 1968, 591; P. LURQUIN, *o.c.*, 75.

55. F. HUTSEBAUT, *o.c.* 136.

56. A. MONS DELLE ROCHE, *L'expertise judiciaire*, 31; A. VANDEPLAS, "Over de rol van de deskundige ter terechtzitting", *R.W.* 1996-97, 1134; R. VERSTRAETEN, *Handboek Strafvordering*, 716.

57. Cass. 2 juni 1982, *R.D.P.* 1982, 906.

58. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 138.

59. Cass. 8 januari 1973, *A.C.* 1973, 468.

Wanneer de eed ontbreekt, of de deskundige een eed aflegt die niet aan de vereisten van artikel 44 Sv. beantwoordt, moet de rechter het deskundigenverslag uit de debatten weren. De rechter mag een nietig deskundigenverslag op geen enkele wijze gebruiken als bewijsstuk, zelfs niet 'ten titel van inlichting', zo niet is zijn uitspraak zelf aangetast door nietigheid.⁶⁰ In twee gevallen kunnen nietigheden rondom de eedafliegging worden hersteld of gerelativeerd:

1° wanneer het deskundigenverslag geen eedformule bevat, kan de deskundige de eed nog steeds op de openbare terechtzitting afleggen.⁶¹ In dit geval moet de eedafliegging wel worden vermeld in het zittingsblad.

2° volgens artikel 407 § 3 Sv. kunnen "onregelmatigheden betreffende de eed van deskundigen" niet meer worden opgeworpen na een vonnis op tegenspraak. De partijen moeten bijgevolg bij de aanvang van de terechtzitting reageren, en kunnen nietigheden die voortvloeien uit de eedafliegging niet voor het eerst opwerpen voor het Hof van Cassatie.⁶² Relativering van nietigheden door een vonnis op tegenspraak is slechts mogelijk als de deskundige niet de juiste woorden gebruikt of op de terechtzitting de verkeerde eed aflegt. Zo is de eedafliegging onregelmatig wanneer de deskundige de getuigeneed aflegt, terwijl hij op de terechtzitting nieuwe gegevens aanbrengt. Werd in geen enkele procesfase de eed afgelegd, dan is geen herstel van de nietigheid mogelijk, en is het vonnis dat steunt op het deskundigenverslag nietig.⁶³

5. Tegenspraak in het deskundigenonderzoek

5.1. TEGENSPRAAK TIJDENS HET VOORONDERZOEK

Tijdens de voorbereidende fase van het strafproces voert de deskundige zijn opdracht uit in het geheim, zonder inspraak van de partijen. Volgens het Arbitragehof bestaan er objectieve redenen om de regels over het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken (art. 962-991 Ger. W.) niet toe te passen in deze cruciale fase, namelijk het vermoeden van onschuld en het belang van een efficiënte opsporing. Te veel openheid tijdens het vooronderzoek houdt het risico in dat personen onnodig in diskrediet worden gebracht, en de dader bewijsmateriaal vernietigt of getuigen onder druk zet.⁶⁴ Ook het Hof van Cassatie meent dat deelname van de partijen aan het deskundigenonderzoek bevolen tijdens het vooronderzoek niet nodig is om een eerlijk proces tot stand te brengen.⁶⁵ Op de terechtzitting hebben de partijen nog steeds de kans om het deskundigenverslag te betwisten, en zelfs een nieuw deskundigenonderzoek uit te lokken. Het principe dat tegenspraak het best tot stand komt op de openbare terechtzitting, houdt volgende aspecten in:⁶⁶

60. Cass. 25 september 1975, *Pas.* 1976, I, 102.

61. H. BEKAERT, *La manifestation de la vérité dans le procès pénal*, 468.

62. Cass. 17 maart 1999, *A.C.* 1999, 162.

63. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 139.

64. Arbitragehof, 24 juni 1998, *B.S.* 25 september 1998; Arbitragehof 13 januari 1999, *B.S.* 2 april 1999.

65. Cass. 24 juni 1998, *J.T.* 1998, 662; Cass. 10 februari 1999, *R. Cass.* 1999, 342.

66. P. LURQUIN, *o.c.*, II, 37; P. TRAEST en P. VAN CAENEGHEM, *l.c.*, 46; B. DE SMET, *o.c.*, nr. 297.

- de onderzoeksrechter of de procureur des Konings moet de partijen niet op de hoogte brengen van zijn beslissing een deskundige aan te stellen;
- de partijen (verdachte en slachtoffer) hebben niet het recht vooraf opmerkingen te formuleren over de opdracht en de bekwaamheid van de deskundige;
- zonder toelating van de onderzoekende magistraat mag de deskundige niet overleggen met de partijen, of de voorlopige resultaten van zijn onderzoek aan hen bekend maken.

De regel dat de deskundige zijn onderzoek moet afschermen van de partijen is echter niet op straffe van nietigheid voorgeschreven. Niets belet de onderzoekende magistraat om, in het belang van het onderzoek, een deskundigenonderzoek op tegenspraak te bevelen.⁶⁷ Inspraak van de partijen is nuttig om te vermijden dat de vonnisrechter een bijkomend deskundigenonderzoek moet bevelen. Wanneer het deskundigenonderzoek doorslaggevend is voor het bewijs, en de deskundige een ruime opdracht kreeg toegewezen, is inspraak van de partijen zelfs nodig om aan de vereiste van een eerlijk proces te voldoen. In de zaak Mantovanelli gaf het Europees Hof te Straatsburg aan dat de bewijsconstructie niet geheel kan steunen op een deskundigenonderzoek waaraan de partijen niet konden deelnemen. Als blijkt dat het gebrek aan tegenspraak de positie van de verdachte zodanig heeft verzwakt dat een degelijk verweer op de terechtzitting niet meer mogelijk is, moet de vonnisrechter het deskundigenverslag uit de debatten weren.⁶⁸

In een aantal gevallen kan het 'tekort' aan tegenspraak in het vooronderzoek worden weggewerkt door het onderzoek ter terechtzitting met bijkomende waarborgen te omringen. Zo kan de rechter de deskundige op de terechtzitting horen in aanwezigheid van de partijen⁶⁹ of de deskundige confronteren met technische raadslieden van de partijen. Tevens kan hij de deskundige verplichten een herwerkt verslag in te dienen, waarin de argumenten van de partijen worden beantwoord, of een bijkomend deskundigenonderzoek bevelen, al dan niet toevertrouwd aan dezelfde specialist.⁷⁰

5.2. TEGENSPRAAK TIJDENS HET ONDERZOEK TER TERECHTZITTING

Volgens het Arbitragehof moet de vonnisrechter tegenspraak inbouwen in het deskundigenonderzoek overeenkomstig de artikelen 962-991 Ger.W., zelfs al is het deskundigenonderzoek vooral nuttig voor de beoordeling van de strafverdring. Het principe dat het deskundigenonderzoek geheim is voor de strafgerechten schendt de rechten van de burgerlijke partij, die wel het deskundigenonderzoek kan beïnvloeden wanneer zij haar eis aan de burgerlijke rechter voorlegt.⁷¹ Toch is de deelname van de burgerlijke partij aan het strafproces niet doorslaggevend voor tegenspraak in het deskundigenonderzoek. Het Arbitragehof meent dat de rechter zich moet schikken naar artikel 962-991 Ger.W. telkens wanneer

67. K.I. Bergen 5 oktober 2000, *J.L.M.B.* 2000, 247.

68. EHRM 18 maart 1997, Mantovanelli t/Frankrijk, *Receuil* 1997-II, 424. Zie B. DE SMET, *o.c.*, nrs. 288-294.

69. Pol. Gent 11 maart 1998, *R.W.* 1998-99, 891 noot B. DE SMET.

70. Cass. 5 april 1996, *A.C.* 1996, nr.111.

71. Arbitragehof 30 april 1997, *B.S.* 19 juni 1997.

hij een deskundigenonderzoek beveelt (overweging B8), dus ook wanneer het slachtoffer geen partij is in het strafproces.⁷² Volgens het Arbitragehof kunnen de partijen de kwaliteit van het deskundigenonderzoek pas echt betwisten wanneer zij aan de verrichtingen van de deskundige kunnen deelnemen (overweging B6).

De verplichting van de vonnisrechter om een deskundigenonderzoek op tegenspraak te organiseren betekent niet dat hij de artikelen 962-991 Ger.W. integraal moet overnemen. Volgens artikel 2 Ger.W. komen enkel die burgerlijke voorschriften in aanmerking voor 'overname' in strafzaken waarvan de toepassing verenigbaar is met de algemene beginselen van het strafproces. Bepalingen waarin het deskundigenonderzoek afhangt van het 'akkoord of het initiatief van de partijen' kunnen daarom geen uitwerking hebben in het strafproces, dat wordt geleid door de rechter (overweging B8). Volgende bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek zijn dan ook niet van toepassing op deskundigenonderzoeken die de rechter gebruikt om de strafvordering te beoordelen:

- artikel 964 Ger.W. (partijen kunnen in onderling overleg een deskundige aanstellen);
- artikel 977 § 2 Ger.W. (partijen kunnen gezamenlijk een expert aangesteld door de rechter vervangen);
- artikel 965 en 990 Ger.W. (de deskundige treedt op nadat de 'meest gerede partij' daartoe opdracht geeft en een voorschot stort);
- artikel 972 § 2 Ger.W. (partijen kunnen aan de deskundige 'alle dienstige vorderingen' doen);
- artikel 972 § 3 Ger.W. (verplichting van de deskundige de partijen te verzoeken);
- artikel 974 § 1 Ger.W. (partijen kunnen bij onderling akkoord de opdracht van de deskundige beperken of uitbreiden);
- artikel 975 Ger.W. (partijen kunnen de termijn voor het indienen van het verslag verlengen);
- artikel 981-984 Ger.W. (vaststelling van het ereloon door de deskundige zelf).

Het Hof van Cassatie bleef aanvankelijk bij zijn standpunt dat de beklaagde en de burgerlijke partij geen deskundigenonderzoek op tegenspraak kunnen afdwingen, zelfs al is deze onderzoeksdaad enkel gericht op de afhandeling van de burgerlijke belangen.⁷³ Het principe dat de strafrechter de artikelen 962-991 Ger.W. moet terzijde schuiven, werd nadien gemilderd. Is het deskundigenonderzoek enkel bruikbaar voor de afhandeling van de *burgerlijke belangen*, dan moeten de artikelen 973 en 978 Ger.W. worden toegepast. De partijen moeten dan de verrichtingen van de deskundige kunnen bijwonen en opmerkingen kunnen formuleren over diens voorlopig verslag.⁷⁴ Onduidelijk is of ook andere bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek kunnen gelden. Men kan aanvoeren dat de strafrechter de ganse reeks van 'burgerlijke voorschriften' *kan* toepassen wan-

72. P. MARTENS, "L'influence de la jurisprudence de la Cour d'Arbitrage sur l'expertise en matière pénale", in X. (ed.), *Perspectieven uit de recente rechtspraak in strafzaken*, Gent, 2000, 109; P. TRAEST en P. VAN CAENEGHEM, "De tegensprekelijkheid van het deskundigenonderzoek in strafzaken: een status questionis ten behoeve van de rechtspraktijk", *T.Strafr.* 2000, 49.

73. Cass. 24 juni 1998, *J.T.* 1998, 640; Cass. 24 november 1998, *R.W.* 1999-2000, 843.

74. Cass. 8 februari 2000, *R.W.* 2000-01, 238 concl.adv-gen. P. DUINSLAEGHER.

neer hij de burgerlijke vordering beoordeelt, omdat de belangen van de burgerlijke partij niet verschillen van de eisende partij in een burgerlijk geding.⁷⁵ Nu reeds blijkt dat sommige deskundigenonderzoeken bevolen op louter burgerlijk vlak, zoals het medische deskundigenonderzoek, geheel verlopen volgens het processchema dat geldt in burgerlijke zaken.⁷⁶

Wanneer het deskundigenonderzoek nuttig is voor de *beoordeling van de strafvordering*, mag de strafrechter vrij bepalen of de partijen aan deze onderzoeksdaad kunnen deelnemen. De vonnisrechter mag aan de deskundige de verplichting opleggen om samen te werken met de partijen, en zijn ontwerpbesluiten aan hen voor te leggen, maar kan evengoed elke inbreng van de partijen uitsluiten.⁷⁷ Opmerkelijk is dat de deskundige mag weigeren de partijen te horen als dit de kwaliteit van zijn onderzoek zou aantasten.⁷⁸ De partijen kunnen dan enkel de nietigheid van het deskundigenonderzoek aanvoeren als:

- 1° de rechter een deskundigenonderzoek op tegenspraak heeft bevolen; en
- 2° een discussie over het deskundigenverslag niet volstaat om een eerlijk proces te waarborgen.

Het feit dat de vonnisrechter een deskundigenonderzoek op tegenspraak kan organiseren, betekent niet dat hij de artikelen 962-991 geheel mag overnemen. Volgens het Hof van Cassatie mogen deze bepalingen slechts worden toegepast voorzover de fundamentele beginselen van de strafvordering onaangeroerd blijven.⁷⁹ Bepalingen die de procesautonomie van de partijen in de verf zetten, zoals artikel 964 Ger.W., gelden dus niet voor deskundigenonderzoeken die nuttig zijn voor de beoordeling van de strafvordering.⁸⁰

5.3. RECHT OP CONFRONTATIE MET DE DESKUNDIGE

Voor een eerlijk proces is het van belang dat de verdediging tijdig kennis krijgt van het deskundigenverslag, en dit stuk op de terechtzitting kan betwisten.⁸¹ Wanneer de verdediging scherpe kritiek formuleert op het deskundigenverslag, kan de rechter de deskundige steeds oproepen, of de deskundige op de terechtzitting confronteren met de technische raadslieden van de partijen. Het Hof van Cassatie meent echter dat een discussie over het deskundigenverslag normaal volstaat voor een eerlijk proces, en de rechter een bijkomende toelichting kan weigeren als dit verslag voldoende informatie bevat om de schuldvraag te beslechten.⁸² Tevens oordeelt de rechter vrij over het oproepen van getuigen à décharge, zoals de technisch raadsman van de verdachte.⁸³

Wanneer de deskundige een verslag opstelt dat nadelig is voor de verdediging, heeft de beklaagde niet het recht een tegenexpertise af te dwingen. Naar Belgisch recht is de deskundige geen vertegenwoordiger van een procespartij,

75. P. TRAEST en P. VAN CAENEGHEM, *o.c.*, 50.

76. P. LURQUIN, *L'expertise médicale*, 1989, 64.

77. Cass. 8 februari 2000, R.W. 2000-01, 238 concl. adv-gen. P. DUINSLAEGHER.

78. Cass. 12 april 2000, R.W. 2001-02, 306 noot B. DE SMET.

79. Cass. 8 februari 2000, R.W. 2000-01, 238 concl. adv-gen. P. DUINSLAEGHER.

80. B. DE SMET, *Deskundigenonderzoek in strafzaken*, APR 2001, nr.316.

81. EHRM 27 april 2000, Kuopila t/Finland, *Recueil* 2000.

82. Cass. 7 februari 1995, A.C. 1995, 147; Cass. 24 november 1998, R.W. 1999-00, 845.

83. Cass. 29 oktober 1985, A.C. 1985-86, nr.135; Cass. 3 april 1996, R.Cass. 1996, 257.

maar een onpartijdige raadsman van de rechter, die zijn opdracht 'naar eer en geweten' uitvoert. Deskundigen die de visie van de verdediging ontkrachten zijn geen getuigen à charge, tenzij er gegronde redenen zijn om aan hun onpartijdigheid te twijfelen. De beklagde heeft dus geen recht op een tegenexpertise, zelfs als het verslag van de deskundige cruciaal is voor de bewijsvoering.⁸⁴ Een tegenexpertise is slechts nodig als de deskundige geen rekening hield met de belangen van de verdachte, en objectief gezien optrad als een getuige à charge.⁸⁵ Om de uitsluiting van het deskundigenverslag als bewijs te bekomen, kan de verdediging zich niet beroepen op een schijn van partijdigheid. Zo komt het recht op een eerlijk proces niet in het gedrang wanneer de deskundige deelnam aan verhoren van de verdachte, en na zijn verslag nog processen-verbaal ter inzage ontving.⁸⁶ Ook het feit dat de deskundige verslag uitbracht in een andere strafzaak tegen de verdachte is op zich geen reden om aan diens onpartijdigheid te twijfelen.⁸⁷

6. Het verslag van de deskundige

De partijen in het strafproces moeten opmerkingen kunnen maken over het verslag van de deskundige en over alle stukken waarop de deskundige zijn overtuiging steunt. De deskundige moet daarom een nauwkeurige inventaris van de stukken aan zijn verslag toevoegen.⁸⁸ Wanneer de rechter een beroep doet op meerdere deskundigen, moet elke deskundige afzonderlijk onderzoek verrichten, en een eigen verslag opstellen. Enkel als de rechter expliciet een 'college van deskundigen' aanstelt, volstaat één gezamenlijk verslag.⁸⁹

Krachtens artikel 33 Wet van 15 juni 1935 op het Taalgebruik in Gerechtszaken moeten deskundigenverslagen worden opgesteld in de taal van de rechtspleging. Deze taal is het Nederlands als de verdachte in een Vlaamse provincie woont (art. 14). Voor Brussel is de proces taal Nederlands als de verdachte er woont en tijdens het vooronderzoek verklaringen in deze taal heeft afgelegd (art. 16). Problemen ontstaan vooral wanneer een Brusselse magistraat een deskundige heeft aangesteld op het ogenblik dat de verdachte nog niet is geïdentificeerd. De magistraat kiest dan de Franse of Nederlandse proces taal 'volgens de noodwendigheden van de zaak', en de deskundige moet zich in deze taal uitdrukken, zelfs als later blijkt dat de verdachte de andere proces taal spreekt. Het Hof van Cassatie aanvaardt dat een deskundigenverslag opgesteld in de proces taal op het ogenblik van de aanstelling geldig blijft, ook als de verdachte nadien een andere taal heeft gekozen.⁹⁰ De beklagde kan dan vragen dat de zaak in zijn taal wordt behandeld, en het deskundigenverslag kosteloos wordt vertaald (art. 23).

84. Cass. 25 februari 1997, A.C. 1997, nr. 110.

85. EHRM 6 mei 1985, Bönsch t/Oostenrijk, *Publ.ECHR*, A-92.

86. Cass. 5 april 1996, *R.Cass.* 1996, 257.

87. Antwerpen, 9 juni 1999, *R.W.* 1999-2000, 879 noot M. STERKENS.

88. Corr. Gent, 7 maart 1990, *T.G.R.* 1990, 73.

89. J. SIMON, *Strafvordering*, 338; P. LURQUIN, *Traité de l'expertise*, II, 148.

90. Cass. 27 november 1967, *Pas.* 1968, I, 407.

In buitengewone gevallen kan de onderzoekende magistraat bij gemotiveerde beschikking de deskundige machtigen een andere taal dan de proces taal te gebruiken (art. 33 Taalwet). Buiten dit uitzonderlijk geval is elk deskundigenverslag opgesteld in een andere taal dan de officiële proces taal nietig. De vonnisrechter mag dan met dit stuk geen rekening houden, zelfs niet als inlichting, op straffe van nietigheid van zijn vonnis.⁹¹ Nietigheid van een vonnis wegens schending van de Taalwet is echter slechts mogelijk als de uitsluiting van het deskundigenverslag tijdig wordt opgeworpen, dus alvorens een beslissing op tegenspraak over een aspect dat nuttig is voor de beoordeling ten gronde van de zaak (art. 40).

Het verslag van de deskundige valt normaal uiteen in twee delen (vaststellingen en besluiten), die naadloos op elkaar moeten aansluiten. Het eerste deel bevat een gedetailleerd overzicht van de bewijsgegevens die aan het licht kwamen en van de gebruikte onderzoeksmethodes. In het tweede deel geeft de deskundige aan welke hypothese vanuit wetenschappelijk oogpunt de voorkeur verdient, en welke interpretatie men aan de resultaten kan geven, rekening houdend met de specifieke vragen van de rechter.⁹² Het onderscheid tussen de vaststellingen en het standpunt van de deskundige is van belang voor de bewijswaarde van het verslag: de rechter moet een authentieke bewijswaarde toekennen aan datgene wat de deskundige zelf heeft waargenomen, maar is niet gebonden door de besluiten die de deskundige formuleert.⁹³

Deskundigen zijn niet onfeilbaar, en kunnen dus hun mening niet opdringen aan de rechter. Het staat de rechter vrij de bewijswaarde van dit verslag te beoordelen, mits hij de bewijskracht van dit processtuk niet miskent.⁹⁴ Het deskundigenverslag heeft dus slechts de waarde van een advies, wat impliceert dat de rechter:

1° het verslag mag verwerpen en zijn overtuiging mag steunen op gegevens aangebracht door technische raadslieden van de partijen of op gegevens in het strafdossier die afwijken van het verslag;

2° mag rekening houden met sommige delen van het verslag, en delen die hij niet bruikbaar of betrouwbaar acht als bewijs mag weren;

3° hij meer waarde kan toekennen aan de verklaringen van de deskundige op de terechtzitting dan aan gegevens van het verslag.⁹⁵

De verplichting de bewijskracht van het verslag te eerbiedigen houdt in dat de rechter aan de deskundige geen mening mag toeschrijven die hij niet heeft geuit, of geen feitelijke gegevens uit het verslag mag afleiden die de deskundige niet heeft vastgesteld.⁹⁶ Er is geen nietigheid wanneer de rechter het verslag anders interpreteert dan de partijen, of aan de hand van gegevens in het strafdossier een hypothese van de deskundige verwerpt.

De vrijheid van de rechter om de bewijswaarde van het verslag te beoordelen mag niet leiden tot willekeur of rechtspraak gebaseerd op intuïtie. Het is de

91. L. LINDEMANS, "Taalgebruik in gerechtszaken", *APR* 1973, 128.

92. H. BEKAERT, *La manifestation de la vérité dans le procès pénal*, 143.

93. P. LURQUIN, *o.c.*, 82-86; P. TRAEST, *Het bewijs in strafzaken*, Gent, 1992, 399-405.

94. Cass. 11 maart 1987, *Pas.* 1987, I, 855; Cass. 3 september 1996, *R.W.* 1996-97, 1133.

95. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 155-156; B. DE SMET, *o.c.*, nr. 401.

96. F. HUTSEBAUT, *o.c.*, 153.

rechter niet toegestaan dit stuk zomaar te gebruiken of ter zijde te schuiven, zonder rekening te houden met gefundeerde argumenten van de partijen. Indien een partij in een schriftelijke conclusie kritiek uit op de werkwijze of kwaliteit van het verslag, moet de rechter daarop antwoorden, zo niet is zijn beslissing nietig.⁹⁷ Bij gebrek aan een schriftelijke conclusie moet de rechter niet motiveren waarom hij zijn oordeel steunt op het deskundigenverslag, en de waarde van dit stuk hoger schat dan andere gegevens.

7. Kosten van het deskundigenonderzoek

In strafzaken wordt het ereloon van de deskundige berekend aan de hand van vooraf vastgelegde tarieven, omdat de kosten van het geding in enkele gevallen worden gedragen door de Staat. Volgens artikel 1 K.B. 28 december 1950⁹⁸ hebben deskundigen in strafzaken recht op een vergoeding die evenredig is aan de waarde van hun prestatie. In hun onkostennota moeten zij aangeven welke handelingen zij hebben gesteld, welke onkosten zij hebben gemaakt (verplaatsingen, fotokopieën, enz.) en welk ereloon gepast is. De onderzoekende magistraat moet dan de erelonen en onkosten vergelijken met de tariefschalen opgenomen in het M.B. van 11 juni 1999.⁹⁹ Als de deskundige voor zijn prestaties een bedrag voorstelt dat aan deze barema's beantwoordt, zal de onderzoekende magistraat het ereloon begroten, en de onkostennota overmaken aan het Ministerie van Justitie voor betaling. Ontbreekt er een specifieke tariefschaal voor een prestatie, of kent de onderzoekende magistraat een hoger ereloon toe, dan is de machtiging door de Minister van Justitie niet automatisch. In geval er bezwaar bestaat, wordt de begroting van het ereloon overgelaten aan de Commissie voor Gerechtskosten in strafzaken (art. 114).

Onduidelijk is of deze regeling ook geldt voor deskundigenonderzoeken die gericht zijn op de afhandeling van de burgerlijke belangen. Het Arbitragehof oordeelde dat de strafrechter het deskundigenonderzoek bevolen op de terechtzitting zoveel mogelijk moet afstemmen op de voorschriften van het Gerechtelijk Wetboek, om te vermijden dat de burgerlijke partij proceswaarborgen moet inleveren wanneer zij haar eis tot schadevergoeding bij de strafvordering voegt.¹⁰⁰ Sommige auteurs menen daarom dat de kosten voor deskundigenonderzoeken bevolen op louter burgerlijk vlak mogen worden berekend volgens het systeem van artikel 984-990 Ger.W.¹⁰¹

Wanneer de burgerlijke partij de strafvordering aanhangig maakt (door klacht met burgerlijke partijstelling of rechtstreekse dagvaarding), moet zij op de griffie een borgsom storten die overeenstemt met de vermoedelijke kosten van de rechtspleging (art. 108 K.B. 28 december 1950). Deze consignatie is echter niet nodig als de burgerlijke partij gratis rechtsbijstand heeft bekomen (art. 112). Het

97. Cass. 6 september 1978, *Pas.* 1979, I, 13; Cass. 23 december 1986, A.C. 1986-87, nr. 251.

98. B.S. 30 december 1950.

99. B.S. 26 juni 1999.

100. Arbitragehof 30 april 1997, B.S. 19 juni 1997.

101. A. SADZOT, "La caractère contradictoire des expertises aux différents stades de la procédure pénale: derniers rebondissements", *J.L.M.B.* 1998, 1289; P. TRAEST en P. VAN CAENEGHEM, *l.c.*, 50.

ontbreken van de borgsom leidt niet tot onontvankelijkheid van de burgerlijke vordering of van de strafvordering. Wel kan de onderzoeksrechter weigeren de zaak nog verder te onderzoeken.¹⁰²

De kosten van het deskundigenonderzoek behoren tot de gerechtskosten, die in geval van een veroordeling verschuldigd zijn door de beklaagde of de burgerlijk aansprakelijke partij.¹⁰³ Wordt de beklaagde ook nog veroordeeld tot schadevergoeding aan de burgerlijke partij, dan moet hij de kosten betalen van het deskundigenonderzoek bevolen op louter burgerlijk vlak.¹⁰⁴ De beklaagde moet echter niet de kosten betalen van een deskundigenonderzoek dat wegens onregelmatigheden uit de debatten wordt geweerd¹⁰⁵ of die geen verband houdt met de strafbare feiten waarvoor een veroordeling wordt uitgesproken.¹⁰⁶ In geval van vrijspraak of buitenvervolginstelling kan de rechter de burgerlijke partij veroordelen tot de kosten van het deskundigenonderzoek, als de strafvordering werd ingesteld door het openbaar ministerie (art. 162 § 2 Sv.). Werd de strafvordering aanhangig gemaakt door de burgerlijke partij, dan is de rechter verplicht deze partij te veroordelen tot alle kosten van de strafrechtspleging (art. 162 en 194 Sv.). Van dit bedrag wordt dan de reeds betaalde borgsom afgetrokken (art. 108-110 K.B. 28 december 1950).

In strafzaken kan geen gratis rechtsbijstand worden bekomen voor de kosten van het deskundigenonderzoek, omdat de ontvanger van registratie en domeinen deze kosten voorschiet (art. 104 K.B. 28 december 1950). Wel kan de burgerlijke partij aan de onderzoeksrechter vrijstelling van de borgsom vragen (art. 112). Gratis rechtsbijstand is ook uitgesloten voor de kosten van een technisch raadsman, aangesteld door een partij.¹⁰⁷ Wel kunnen de verdachte en de burgerlijke partij gratis rechtsbijstand vragen om een afschrift te bekomen van het deskundigenverslag. Dit verzoek wordt gericht tot de rechter die de zaak behandelt of, als het gaat om een opsporingsonderzoek, tot het Bureau voor Juridische Bijstand (art. 674bis Ger.W.). Om een gratis afschrift te bekomen, moet de verzoeker voldoen aan de inkomensgrenzen vastgelegd in artikel 2 K.B. 10 juli 2001 (B.S. 25 juli 2001).

102. Cass. 13 november 1990, A.C. 1990-91, 145.

103. A. LORENT, "Les frais de justice répressive", *R.D.P.* 1983, 609-669; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, 1999, 668-670.

104. Cass. 4 september 1967, *Pas.* 1968, I, 16.

105. Cass. 16 juni 1981, A.C. 1980-81, 1194.

106. Cass. 16 december 1975, A.C. 1976, 473.

107. P. VAN CAENEGHEM, "Rechtsbijstand in strafzaken", in X. (ed.), *Wie is er bang van het strafrecht?* XXIV Postuniversitaire cyclus W. Delva, Gent, 1998, 317.